

U odjeljku s naslovom *Pjesništvo i proza Gradišćanskih Hrvata* objavljeno je dvadesetak narodnih pjesama Gradišćanskih Hrvata u izboru Nikole Benčića.

U posebnoj rubrici s naslovom *Svjedočanstva* nalaze se tri starija i korisna izvora o Hrvatima u današnjoj Austriji, Mađarskoj i Slovačkoj: Fran Kurelac, *Iz mojega života i putovanja po Ugrskih Hrvatih*, Franjo Kuhač, *Medju ugrskimi Hrvatima*, Ivan Milčetić, *Medju Hrvatima Donje Austrije i Zapadne Ugarske*.

Zorica Rajković

CHEREMIS FOLKSONGS by LASZLÓ VIKAR and GÁBOR BEREZKI, Akadémiai Kiadó, Budapest 1971, 544 str. + 16 tabla.

1.

Mađarska filološka istraživanja počinju negdje prije kojih 200 godina, dok se istraživanje narodne muzike — kao mlađe naučne grane — priključilo jezičnim istraživanjima tek u ovom stoljeću.

Putokaz u istraživanje narodne glazbe finsko-ugarskih i tursko-tatarskih naroda kao i mnogo drugih s njom povezanih stvari dali su Bartók i Kodály. Bartók je već prije prvoga svjetskog rata planirao putovanje u područje srednje Volge, koje, na žalost, nije mogao ostvariti, mada bi u interesu mađarske narodne glazbe bilo veoma korisno što ranije započeti podrobno upoznavanje srodne narodne muzike. Bartók je, naime, već bio upoznao one čeremiške pjesme koje je Y. Wichmann skupljala i snimala na fonograf u selu Jelasi (Okrug Kozmodemjanski, Kazanska gubernija, Rusija). Te pjesme je Bartók sam transkribirao s fonografa i kasnije ih objavio u prilogu svoje knjige *A magyar népdal*, koji je sadržavao muzičke primjere.

Počevši od dvadesetih godina ovog stoljeća i Kodály se zainteresirao za narodnu glazbu Mađarima srodnih naroda, i počeo ju je proučavati. Preko ratnih zarobljenika (iz Rusije) u I svjetskom ratu došao je do zbirke narodnih pjesama R. Lacha i V. M. Vasiljeva. Iz građe tih zbirki utvrdio je da u prvom redu melodijska građa, a u mnogo slučajeva i njihova struktura upućuje na stare slojeve mađarske narodne glazbe. Studije o narodnoj glazbi djelovale su i na kompozitore, pa su se tako pojavile pedagoške knjige namijenjene omladini koje su sadržavale građu čeremiške i čuvaške narodne muzike. Iako su izdanja Lacha i Vasiljeva inače sadržavala bogatu građu narodne glazbe, ipak su o čeremiškoj i općenito narodnoj glazbi naroda u području srednje Volge davala samo oskudne podatke. Za potpuno poznavanje narodne glazbe bilo je potrebno na samom terenu raditi na zapisivanju narodne glazbe, a to je prvi puta bilo omogućeno god. 1957. Put na terensko sakupljanje građe organizirale su mađarska i sovjetska akademija nauka, na osnovu i u granicama sporazuma muzičkih društava objiju država. Na osnovu tog dogovora prvi put je pošao k čeremisima mađarski istraživač narodne muzike László Víkár i lingvist Gábor Bereczky. Prvi uspjeh naših stručnjaka nakon toga puta bila je

knjiga pod naslovom *Cheremis Folksongs*, koja predstavlja jedan od prvih zamašnjih pothvata na tom području.

Kako se vidi iz uvodnog rada u knjizi, odonda su mađarski stručnjaci šest puta odlazili u Sovjetski Savez, gdje su obišli 250 sela i u njima prikupili više od 2000 pjesama s melodijama. Autori su sistematski obišli stanovnike istočnih i brdovitih krajeva čeremiške zemlje, pa u tom smislu i njihova knjiga slijedi taj poredak građe. Možda se iz tog materijala najjasnije vide muzičke karakteristike starog mađarskog sistema: molska pentatonska ljestvica i nizanje ponavljanja dijelova melodija za kvintu niže, pa su naši sakupljači u početku i u čeremiškoj narodnoj muzici tražili takve osobine. Kasnije su obratili znatnu pažnju i na druge osobitosti čeremiške narodne muzike, na melodije durskog tipa i dalje na tipove koji nemaju ponavljanje dijelova u kvintama, kao i tipove sa silaznim melodijskim linijama.

Uvodna studija u glavni sadržaj knjige od oko 70 stranica posvećuje velik prostor problematici kvinte transpozicije u strukturi melodija (npr. A³ B⁵ A B), a jednako i odnosu i spajanju velike i male forme. Autori, sakupljači tih napjeva, pokušali su na osnovu terenskih iskustava razlučiti u napjevima stare elemente od novih kao i one koji se javljaju kao najnoviji (turski muzički elementi).

Monofonija i ponavljanje jedne glazbene misli, odnosno njeno transponiranje osnovna je karakteristika finsko-ugarskog pjevanja (npr. Kalevala-pjesme). Ta se vlastitost u čeremiškoj narodnoj muzici javlja zbog susjedstva terena s narodnom muzikom turskog jezičnog područja, te se miješa s pentatonskim karakteristikama turske narodne muzike.

Uvodna studija prikazuje i običaje pjevača, i jezičnu analizu, a upućuje i u dijalektološke probleme tekstova. Transkripcija tekstova je fonetska u obliku koji je u upotrebi u međunarodnoj praksi.

Nakon uvoda slijedi 320 narodnih melodija, koje su poredane unutar zemljopisnih područja prema muzičkim osobinama napjeva. Najvažnija vrijednost zbirke dolazi do izražaja baš na tom području. S jedne strane, takva podjela terena daje mnogo vjerniju sliku od prijašnjih prikaza, pa je time mnogo pomognuto i međunarodnom istraživanju narodne muzike, a s druge strane, knjiga donosi i novi materijal (zapise), koji dosadašnji zapisivači još nisu zabilježili ni objavili.

Transpozicija melodija obavljena je po principu note finalis: B = do radi lakšega međusobnog uspoređivanja melodija.

Ispod štampanih melodija mogu se naći ritmičke i druge varijante pojedinih dijelova pjesme.

Građa u bilješkama donosi prijevod tekstova na engleskom i mađarskom jeziku, a donosi i varijante iz prijašnjih zapisa.

Knjiga ima korisne indekse sadržaja i lijepe fotografske snimke, a tipografska oprema knjige je na visini. Prijevod tekstova na engleskom jeziku omogućuje široku međunarodnu upotrebu knjige.

Lujza Tari

(Preveo s mađarskog Vinko Žganec)

2.

Spomenuti pisci priredili su zaista korisno i uspješno djelo na području na kojem Mađari nalaze tragove svoje prastare narodne poezije i glazbe. Da bi naši čitaoci dobili bar približan pojam kako izgleda ta knjiga, želio bih dati opis njena izgleda i sadržaja. Knjiga je jednakog formata kao i »Narodna umjetnost«. Nakon 73 stranice *Uvoda* na engleskom jeziku nastavlja se notna građa od str. 77. do str. 381. To su melodije i tekstovi na originalnom čeremiškom jeziku s tekstom transkribiranim na latiničko pismo u međunarodnoj upotrebi, s dodatnim fonetskim znakovima za izgovor.

Od str. 385. do 476. nalaze se prijevodi originalnog teksta s čeremiškog na engleski jezik, u stihovima, u kojih metrika odgovara originalnoj melodiji na izvornom jeziku. Dodane su mnogobrojne bilješke s imenima pjevača i pjevačica, te podacima o njihovoj dobi, mjestu i godini rođenja. Od str. 477. do str. 524. nalaze se na mađarski jezik prevedeni tekstovi svih narodnih pjesama koje su u knjizi štampane. Na str. 525. i 526. otisnut je indeks melodijskih kadenca krajnjih stihova odvojeno: sa završetkom posljednjega stiha na VII — so, zatim na b3 — do, te najposlije na 1 — la.

Iza toga slijedi indeks brojeva slogova u pojedinim melodijskim recima melodijskih strofa na str. 527—528. Slijedi na str. 531. i 532. popis lokaliteta u kojima su pjesme zapisane, prema alfabetskom redu. Zatim slijedi popis brojeva pjesama i njihovih naslova na čeremiškom jeziku po alfabetskom redu prve riječi u svakom stihu, a nalazi se na str. 533—539. Na str. 541—544. je bibliografija, popis knjiga kojima su se autori pri pisanju svoje knjige služili. Zatim slijedi 8 listova fotografija pjevača koji su autorima pjevali narodne pjesme. Ima ih na obje stranice listova, od ukupno 55 pjevača.

Napominjem još ovo: Namjera je autora bila da dopune, srede i zao-kruže dosadašnje poznavanje čeremiške folklorne muzike, s posebnim obzirom na tekstove pjevanih pjesama. Sistematizacijom i širom znanstvenom obradom prikupljene i u zbirci objavljene opsežne i dragocjene građe ova je knjiga veoma vrijedan prilog međunarodnoj etnomuzikološkoj djelatnosti.

Osnovne su značajke čeremiške muzike jednoglasje, muzički oblici građeni samo na jednom motivu i pentatonika. Pentatonske skale Čeremisa, tri modusa silaznih anhemitonskih pentatonskih ljestvica — mi re do la so, la so mi re do, so mi re do la, — i pentatonska ljestvica s polustepenom u sastavu mi re do ti so, prikazane su na str. 19.

Pri ruci su mi dvije knjige Roberta Lacha što ih je izdala Akademija znanosti u Beču: *Baschirische Gesänge* (1939) i *Krimtatarische Gesänge* (1930), kojih u bibliografiji nema. Bilo bi vrijedno da se ta, a i druga izdanja Bečke akademije koja govore o toj tematici, usporede s građom u ovoj izvrsnoj knjizi što je sada prikazujemo.

Vinko Žganec